

הלכות פסח סימן תעב

ביאורים ומוספים

[משנ"ב ס"ק נב]

אסור לאכול שני פצמים אפיקומן²⁸.

28) ואף שלקמן (סי' תעז ס"ק ד) כתב שרק באופן שקשה עליו האכילה אינו צריך לחזור ולאכול אפיקומן, והוסיף בשע"צ שם (סי' ד) שלדעת רש"י הדרש"ם שיעקר מצות אכילת מצה היא באכילת האפיקומן, ואי צריך לחזור ולאכול אפיקומן בהסיבה, אם כן מבואר שלכתחילה צריך לחזור ולאכול אפיקומן ואין איסור באכילת שתי פעמים אפיקומן [וראה בשו"ת מנחת יצחק ח"ט סי' מו], תירץ בשו"ת אגרות משה (אורח ח"ג סי' טז) שכאן מדובר באופן שכבר בירך ברכת המזון, ואף שנזכר קודם שבירך בורא פרי הגפן על כוס שלישית, מ"מ אסור לו לחזור וליטול ידיו בברכה, שגורם בזה ברכה שאינה צריכה [ואף אם רק אמר 'הב לך ונברך' אסור לו לאכול מצה, שהרי אין לומר בזה שסמך בדעתו 'אתכא דרחמנא', כיון שלשיתות שנפטר מחובת אפיקומן במה שכבר אכל, אסור לו לאכול עוד מצה], אבל שם מדובר באופן שעדיין ראוי לאכול, והרי יכול לאכול כמה בזיתים לאפיקומן, ולכן דאי יש להחמיר לאכול עוד כזית.

ובאופן אחר ביאר הגר"ש איערבך (הליכות שלמה פסח פ"ט דבר הלכה אות קו), שכאן מדובר שגמר לאכול את האפיקומן ולכן לא יחזור ויאכל בהסיבה, ובשונה הליכות (תיקונים להצאה שניה סי' תעב) ביאר, שכאן מדובר באופן שכבר הסיח את דעתו, ולכן אסור לו לחזור ולאכול אפיקומן.

[משנ"ב ס"ק נג]

וכדיעבד יצא בשעת אכילת פתח מנחה נאך פס כוסות²⁹.

29) ומנהג החז"ר והגר"י קניבסקי (ארחות רבנו ח"ב עמ' נט) שלא הסבו בשעת הסעודה, וביאר הגר"י קניבסקי שבין שבזמננו קשה לאכול בהסיבה, ממילא דומים אנו לשמש שמותר לכתחילה להסב רק באכילת כזית מצה וכזית אפיקומן ובארבע הכוסות, וכן נהג הגר"ש איערבך (הליכות שלמה פסח פ"ט ארחות הלכה הע' 135).

[משנ"ב ס"ק נו]

דהוא הדין אם שתה פיס רביעית חכך אחר שלישיית³⁰.

30) והוא הדין אם רוצה לשתות את הכוס השלישית אחר הכוס השניה, כתב השו"ע הרב (ט"ז) שיפסיק ביניהן באכילת המצה וברכת המזון.

[משנ"ב ס"ק נז]

בסימן רפא קצ"ה קטן סח במשנה ברוך שם³¹.

31) שם כתב, ששיעור רביעית הוא שיעור ביצה ומחצה עם הקליפה, והוסיף שיש מחמירים מאד והוכיחו שהביצים שבזמננו התקטנו לכדי מחצית, ולכן שיעור רביעית הוא כפול משיעור זה. וכתב בב"ד"ל שם (סי' ג' ד"ה של רביעית) שרק במצות דארייתא יש לחוש לדברי המחמירים וכגון קידוש של ליל שבת שיעקרו מדארייתא, אבל לא בקידוש של יום טוב שכתב במשנ"ב שם (סי' ב) שחייבו רק מדרבנן, וכן ארבע כוסות שחייבו מדרבנן כמו שכתב לקמן (סי' תעד ס"ק א).

ושיעור הרביעית במידת זמננו, ראה מה שכתבנו לקמן (סי' תפו ס"ק א). ודעת הגר"ש איערבך (הליכות שלמה פסח פ"ט סי' ח) ודבר הלכה שם אות טז) שהעיקר כדעת הסוברים שלא נתקטנו השיעורים, וכך הוא השיעור שנתקבל בכלל ישראל, וכן דעת הגר"ש אלישיב (הגדה של פסח הלילה הזה עמ' 24) שהמהדר

אחר השיעור הגדול תבוא עליו ברכה, אך מן הדין אפשר לסמוך על השיעור הקטן, ובפרט למי שקשה לו או נשים שאינן רגילות בייך, ומשום שחייבו אינו אלא מדרבנן [לכך אם הל ליל הסדר בשבת, שאז הכוס הראשונה של קידוש היא מדארייתא ונכ"ל], ובשו"ת אור לציון (ח"ג פט"ז תשובה ג) כתב, שמנהג בני ספרד לשער שיעור רביעית כשיעור הקטן, שהוא למעלה משמונים וששה סמ"ק.

ולענין מדידת שיעורי המצות ביום טוב כגון שיעור רביעית לארבע כוסות, כתב בשו"ע לעיל (סי' שו ס"ז) שמותר משום שהוא מדידה של מצות, ולענין שקילה של מצה, ראה מה שכתבנו לקמן (סי' תעה ס"ק ט).

[משנ"ב ס"ק נח]

ב"מד עם המים שמוזג בו³² וכו', קצ"ה קטן טז במשנה ברוך שם³³. 32) ושיעור המזיגה ליל הסדר, כתב הרמב"ם (פ"ז מהל' המץ ומצה ה"ט) שהוא לפי רצת השותה כדי שתהיה השתיה עריבה עליו שהוא דרך חירות, ומבואר בדבריו שראוי שתהיה השתיה עריבה עליו, ולכך רצת הגר"ש אלישיב (הגדה של פסח הלילה הזה עמ' 11) שראוי לנקוט בעיצות להקל עליו את השתיה, כגון על ידי מזיגה במיץ ענבים וכדו' [ובשיעור המזיגה באופן זה, ראה מה שכתבנו להלן (סי' קט)].

33) שם כתב, שבמזיגה של אחד כנגד ששה, ודאי יש בו דין יין, ועד כמה אפשר למוזג בזמננו, ראה שם (סי' יד) ובמה שכתבנו שם.

[משנ"ב ס"ק נט]

אין חייב לקנוג אפילו לכחלה³⁴.

34) ולענין דיני מציגת מיץ ענבים במים, ראה מה שכתב לעיל (סי' רעב ס"ק ו) ובמה שכתבנו שם.

ולגבי מיץ ענבים, האם אפשר לצאת בו ידי חובת ארבע כוסות, הורה הגר"מ פיינשטיין (הגדה של פסח קול דוד, סי' ג אות ד) שאין לקחתו, משום שאינו משקה המשכר ואינו יוצא בו ירך חירות, אבל בחשש סכנה או אפילו כשהחושש שלא יוכל לגמור את סדר הלילה אם ישתה יין, לא יחמיר בזה, וכן הורה הגר"ש אלישיב (שבות יצחק פסח פ"י אות ב) שאין ראוי לקחתו ל"י כוסות, כיון שאין בשתייתו דרך חירות ואינו יוצא בזה ידי חירות, ואף אם קשה לו לשתות יין ושותה מיץ ענבים, מ"מ רעתו (הגדה של פסח על פי פסקיו עמ' 23) שידחוק את עצמו לשתות מיץ מעורב עם יין, והוסיף, שאם מוהל את היין במיץ דינו כיון כל עוד שנשאר בכוס טעם הריפות היין, ובשו"ת אור לציון (ח"ג פט"ז תשובה ד) כתב שלכתחילה ראוי לקחת דוקא יין, משום שמיץ ענבים אינו משקה המשכר ומשמה, ועוד, שבשתיית יין יש ירך חירות, והוסיף, שמי"מ מי שקשה לו יכול לקחת מיץ ענבים, וישתדל שלפחות כוס אחת ישתה של יין, ויכול לערב בכוס מחצה יין ומחצה מיץ ענבים, אבל לנשים יש להקל לכתחילה לשתות מיץ ענבים, ואין להחמיר עליהן לשתות דוקא יין.

והנהגת החז"ר איתנה (הלכות חג בחג פ"ט הע' 24, בשם הגר"ח קניבסקי) שאפשר לצאת ידי ד' כוסות במיץ ענבים ואין צריך דוקא יין, וכן נהג בעצמו, וכן נהג הרב מברסקי הרב מטשיבין (תשובות והנהגות ח"ב סי' רמג) לקחת מיץ ענבים לארבע כוסות, וכן הורה הגר"ש איערבך (הליכות שלמה פסח פ"ט סי' א) שמיץ ענבים דינו

המשך במילואים עמוד 33



מילואים הלכות פסח סימן תעב המשך מעמוד פא

ושיעור טעימה הרי הוא בימלא לוגמיו, אבל בארבע הכוסות של ליל הסדר המצוה היא שתיית הכוס, ולכן לכתחילה צריך לשתות את כל הכוס, ובדיעבד די ברוב כוס מדק ידו ככולו.

[משנ"ב ס"ק לא]

קְלָהוּ אֶתְּךָ מִכֹּחַ הַרְאֵשׁוֹן³⁶.

36) וכן לגבי כוס של ברכת המזון כשמומנים כאחד, כתב לעיל (סי' קפב ס"ק כד) שאם יש כוס של ברכה רק ביד המברך, לגבי שאר המסובים הטועמים מהכוס אחר שהמזמן שמה ממנה לא נחשב הדבר שהם שוחים מכוס פגום, משום שכולם נחשבים כאחד, והרי המברך טעם מכוס שלמה, וכן ביאר בשע"צ לעיל (סי' רעא ס"ק טו).

[גיה"ל ד"ה וישתה סלון]

קְסִיפָה יג קְמִשְׁה קְרוֹנָה³⁷ וכו', וקנן שהוא אדם קטן קְנַעְשָׁה קָן יג³⁸.

37) שם (סי' רעא ס"ק טד) הוסיף, שגם אדם שגודל בגופו ומלוא לוגמיו הוא יותר מרביעית, אינו צריך לשתות יותר מרביעית.

38) אבל קטן שאינו בן יג, כתב במשנ"ב להלן (סי' קמו) שלעולם אינו צריך לשתות רוב רביעית, ודי שישתה כמלוא לוגמיו שלו.

כיון לכל דבר, וגם על ידי שתית מיץ ענבים יוצאים ידי חירות, כי הרגשת החירות היא עיקר שם היין שהיינו לדי כוסות, אבל החוק של היין אינו מעיקר שם יין לעמין זה. וכן דעת הגר"ע קרליץ (חוט שני פסח פי"ז ס"ק י) שמיץ ענבים טבעי כשור לדי כוסות [וראה שם טעם הדבר, וגם יש בו שמחת יום טוב].

הוסיף הגר"ע קרליץ (שם), שמיץ גם במיץ ענבים טבעי יש הידור לערב בו יין כדי שיהיה יותר ידוך חירות, וכן הורה הגר"ש האונגר (מבית לוי ח"ו עמ' לב) שאף הנהגים לשתות מיץ ענבים, מיץ לכתחילה יוסיפו לו יין, ובמיץ ענבים טבעי די שיוסיף מעט יין, והגר"ע קניבסקי (ארחות רבנו ח"ב עמ' ט) נהג למווג את הכוס מהצד יין ומצד מיץ ענבים מהדור.

[משנ"ב ס"ק לו]

קָנִי, קָלוּ לְכַתְּמָלָה או רבו בדיעבד³⁹.

39) ואף שלענין קידוש בשבת ויום טוב, כתב השר"ע לעיל (סי' רעא ס"א) שצריך לשתות מהכוס רק שיעור מלא לוגמיו, ביאר בח"י מרן רי"ז הלוי (פי"ז מוה"ל חמץ ומצה היט וז"ה והטראה) שצריך דין הקידוש הוא הברכה על הכוס, אלא שהדין הוא שהמברך צריך שישטעם

הלכות פסח סימן תעב המשך מעמוד 162

הגיל שבו נחשב שהגיעו לכלל הינוך, כתב במשנ"ב לעיל (סי' רסט ס"ק א) לענין חיובם בקידוש, שהוא כבן עשר או שבע, כל אחד לפי חיפוטו. וכן ילדות קטנות, כתב לעיל (סי' שמג ס"ק ב) שהיוב בחינוכו, וכן כתב השר"ע הרב (שם) שדין בקטנים.

[משנ"ב ס"ק מז]

קְמָלָה לְגִמְיָו דִּי־הָיָה⁵¹.

51) וכדי להקל עליו שיוכל לשתות כשיעור, דעת הגר"ע קניבסקי (ארחות רבנו ח"ב עמ' ט) שיתן לקטן לשתות מיץ ענבים, שבוה יכול לשתות כשיעור. וכן דעת הנרי"ש אלישיב (הגדה של פסח על פי פסקיו עמ' 23), שאף שגדולים צריכים לדחוק את עצמם לשתות יין לארבע הכוסות, לקטנים יש להקל אף לכתחילה לשתות מיץ ענבים.

[משנ"ב ס"ק מט]

וְכֵן לְעִנְיָן קִדְוֵשׁ פִּי הָאִי גִּוְנָא⁵².

52) אמנם אם אינו יכול להשיג בקלות כלי אחר, כתב לעיל (סי' קפג ס"ק יח) שאין להקפיד בזה.

חייבות הן במצה זו, שהרי במתן תורה לא נפטרו מחיובים שהיו עליהן קודם לכן [והנרי"ש (סי' תעט א"א ס"ק ב) כתב, ששטת התוס' במגילה (דף ד ע"א ד"ה שאף) כתיירצם השני שנשים חייבות מדאורייתא מהטעם שאף הן היו באותו הנס], וראה מה שכתבנו לקמן (סי' תעג ס"ק טו).

אף באמירת ההלל, כתב במשנ"ב לקמן (סי' תעט ס"ק ט) שנשים חייבות בו כשם שחייבות הן בארבע כוסות, והכוסות הרי נתקנו לומר עליהן הלל והגדה.

[משנ"ב ס"ק מו]

מְצָה לְמִיָּן⁶⁰.

60) וגיל הניעם לחינוך, כתב השר"ע הרב (סבי"ה) שמעת שיהיה הם מענין קדושת יום טוב ראוי לחנכם לקידוש שאומרים על הכוס הראשונה, ומעת שמינינים בסיפור יציאת מצרים שהיא ההגדה הנאמרת על הכוס השנייה, ראוי לחנכם לשתות כוס שניה, וכן אם מבינים ענין ברכת המזון הלל שנאמרים על הכוסות האחרונות. וכן לענין סדר שתיית ארבע הכוסות, דעת הגר"ע קרליץ (חוט שני פסח פי"ז ס"ק יג) שצריך לחנכם לשתותן על הסדר.

הלכות פסח סימן תעג המשך מעמוד פב

[משנ"ב ס"ק נ]

פְּמִבְאָר לְעִיל סִימָן רַע"ה קְעִיף ט, עֵיץ שְׁמֵם⁶⁶.

66) ובטעם הדבר כתב השר"ע שם, משום שהוא מסתכל בספר רק כדי להיזכר בראשי פרקים, שהרי אין לך עם הארץ שאין ההגדה שגורה בפיו קצת, ולכן לא תששים שמו יטה. ואף אם הוא עם הארץ שאין ההגדה שגורה בפיו כלל, ואפילו אין שם אלא נר אחד של שמן ואין לו אדם שישמור עליו שלא יטה, כתב במשנ"ב שם (סי' יז) שיתכן שיש להקל בזה, כדי שלא יבטל את מצות ההגדה שהיא מדאורייתא.

בהוצאה החדשה, שבליל הסדר הרי הברכה היא על שאר מצוות הלילה ואילו בהולקה לא כיוונה אלא על ההולקה לבד, לפיכך מותר לה לענות אמן, ובכך גם יש ליישב את הנהגות לברך בעצמן בשעת הקידוש פעם שנית שהחיינו, כיון שבשעת ההולקה לא היתה דעתן כלל על קיום מצוות הלילה.

6) ובאופן זה וכן כשאומרה בשאר ימי החג, כתב לקמן (סי' תרמג ס"ק ב) שיוכל לאומרה בלא כוס, שהרי ברכת הזמן יכול לאומרה אפילו בשוק.



הלכות פסח סימן תעב

פא באר הגולה

ס שם הגמרא ק"ח
ע כן פרש הרא"ש
ו שאר פוסקים פ שם
ממנו א ק"ל
והנהגות
ק תרפ"ג ומח"ר
שם טוב

(כג) פל (ע) הסעודה (בהרי"ט) ח צריך לשותת ארבע כוסות (כד) *על הסדר, ואם שתאן (כה) ז"ה אחר זה *שלא (י) בסדר (כו) לא יצא: ט ששעור הכוס, (כז) רביעית (כה) לאחד שמיזוגנו (כט) (אם רוצה למזוג), *והשתה (ל) בלו או (יב) רבו. ז' ואם יש בו הרבה רביעיות, (לא) שותין ממנו כל-כף בני-אדם (לב) ממנן רביעיות שבו. ק"יש אומרים שצריך לשותת (לג) רב הכוס אפילו מחזיק במה רביעיות.

באר היטב

ז: (ט) הסעודה. וביעבר יצא בשעת אכילת פת מצה ושתי' ד' כוסות. ונח"י: (י) בסדר. שלא אמר הגדה בינתיים: (י"א) רבו. פרש הב"ח, כלו

והגמ"נ מדברי בלם נלמד דכתיב ראשון של הפוציא לא בעי הסבה, עכ"ל, אכן מדברי הטור משמע דשניהם בעי הסבה, וכן נהגין, עח"י סימן תעה ס"ק

באר הלכה

נדוקא לחור ולטלאת פוס אחר, אבל אם יש לו פוס גדול ולא שתינו בלו ונשאר בו שעור ונזכר ששתה אותו בלי הסבה, אם נזכר קדם שהתחיל לומר הלל או שאר ההגדה, ולא הסיים דעתה צדן משתינת שאר הכוס, יכול לשתות השאר בהסבה ובלא ברכה, ולא הוי פגוסוסיף, טעמים דכוס אחר יכול לשתות כמה פעמים ומסתמא הוי דעתו בשעת ברכה על כל הכוס, אבל אם התחיל לומר הלל או שאר הגדה הוי נגמלה ואם ירצה לשתות הנשאר שבפניו יצטרך לברך, אסור לשתותו דהוי פגוסוסיף, עד כאן לשונו. והנה דכרוי האחרונים, דכיון שצטרף לברך על הנשאר שבפוס הוי פגוסוסיף, נוכעים דאמרי אברהם בסימן תעט סעיף קטן א, ומפל תקום לדינא אינם בודדים, דעד כאן לא מצינו כסור סימן תענ דמשום ברכה נראה פגוסוסיף על הפוסות רק אם שותה בוס אחר הדש, מה שאין פן באותו פוס גופא לא מנכר הופסה כלל, וכן משמע לעניות דעתי טורח"ט"שה שם בסיון תעט, עין שם, ובקט"ט דעקר סקכא דמוסיף על הכוס אינו בודד, דבירושלמי לא נזכר כלל דק טעם השכרות, ודי לנו אם נקט סאי קברא לענין כוס חדש ולא בשינוי כוסות, וצריך עיון: * על הסדר. עין משנה ברורה מה שכתבתי בשם הפרי"מגרוי, דאפילו שקה בוד פסחים רק מפוס אחד לא יצא, ובאמת לא מסתברא כלל, וכי ד' כלים בעיניו? ד' פעמים בעיניו! גם מפציר שאתה זה משמע איכא לכוונה, שצריך כתב' אם יש פגוסוסיף הרבה רביעיות שותין ממנו כל-כף בני-אדם כפי שעור הרביעיות. אם לא דנדחק לומר דגם שם אינו יוצאין רק לכוס אחר, אבל לדי' כוסות או אפשר לו לצאת בזה, שפיר' מלים בעיניו, ולכוס אחר מיהו יוצאים אף-על-גב ששתו ממנו הרבה בני-אדם, על-גל פגוסוסיף על כל אחד לא שתינו רק ד' אדם. אמנם כל זה דחוק, ופשטא דמלמא היא, דהבונה בלה יוצאה מצות ד' כוסות בששתיים כלם מפר אחד, והוא כהפך מדברי הפרי"מגרוי, וצריך עיון: * שלא בסדר לא יצא. עין סו"ק אברהם שכתב דכסור מקרי בשאומר שהגדה בקמים, והוא מדברי הרשב"ם, ומשמע לכאורה דכשלא אמר ההגדה בקמים, אפילו שקה בין פוס לכוס מקרי שלא בסדר ולא יצא, אכן מלשון הש"ס משמע דליכא קפידא רק פשיטתא איתן בבת-אחת, והנהגו או פפרוש רש"י בפסע אחת, או על-גל פגוסוסיף פפרוש שארי מפרשים אפילו בזה אחר זה רצופין, אבל אם שקה ביניהם, אף דנראי עבר אסור מה שלא הסמיך אמיתת ההגדה לכל פוס כמו שמקנו חכמים, מפל מקום בדיעבר לא הפסיד הפוסות. וקצאמי פלגמא קנה בין הבית יוסף להפרי' הדש, עין בבית יוסף בסיון תעב לענין דכתיב"הפיון ודעתו שם בדיעבר יצא וקמו' שכתבתי, ובקרי' חדש חולק שם עליו מהא דקאן דכשלא אכר על הסדר לא יצא, ובאמת אין השנה כנה על הבית יוסף וקמו' שכתבתי, ואתר"כ מציאתי פטאמרמרדכי שעם הוא כתב כדברינו לישיב דברי הבית יוסף, ובקעין זה כתב גמ"כ דקנה"שלוש שם, עין שם, ודע, דלפי מה שפסק השלח"צ צריך דגשים תבואת פגוסוסיף ד' כוסות פאנשים, אם-פן צריכות להזר שיאמרו סדר ההגדה על כל פוס כוס או שעל-כל-פנים ישמעו מבצליהן, דאי לא הוי לידעת הפרי' חדש אפילו בדיעבר לא יצאו בשתיים הכוסות, דהוי כמו ששתאו בבת-אחת, ואפילו לידעת הבית יוסף שלא השגיחו בדיעבר מצות כוסות, מפל מקום תפנת חכמים הוא לשתותן על סדר הגדה, דכל מצות הנהיטת באותו לילה נהגות גם בנשים, וכמבאר בסעיף ד': * ושתה בלו או רבו. עין פטשנה ברורה. והנהגו רב רביעית הוא שעור מלא לגמא באדם בינוני, ואם הוא אדם גדול שקמלא לגמיו דידה הוא

משנה ברורה

ברכה. (ג) מיהו, באפיקומן אם שכח לאכלו בהסבה לא יחזור ויאכלנו, דהא אסור לאכל שני פעמים אפיקומן⁸⁸: (כג) פל הסעודה. באכילתו (ל) ובשתיהו. וביעבר יצא בשעת אכילת פת מצה (ארבע כוסות⁸⁹). ולבפי שמש, פיון שהוא טרוד (לכ) דגינין לה בדיעבר לגבי כל אדם: ח (כד) על הסדר. פרוש, שיאמר ההגדה בינתיים: (כה) זה אחר זה. וכל-שכן אם שפך בלו (לו) בכוס אחד ושהאן לא יצא: ובפרי"מגרוי מצדו, שאפילו הפסיק בינתיים וצמר הגדה נמי (לי) לא יצא, דארבע כוסות בעיניו: (כו) לא יצא. וצריך לחזור ולשתות עוד שלש כוסות על הסדר, ונראה דצריך לברך עתה על כל כוס וכוס, ולא הוי פגוסוסיף על הפוסות פיון דלא יצא בראשונה (וכן משמע בפרי"מגרוי). ופשוט דלאו דוקא אם שהאן בלו שלא על הסדר, והוא הדין אם שקה כוס רביעית תכף אחר שלשית⁹⁰ גם-פן לא יצא, דהא בלהו כפסדו בעיניו: ט (כז) רביעית. ושעורו עין לעיל בסיון רעא סעיף קטן רביעית במשנה ברורה שם⁹¹: (כח) לאחד שמיזוגנו. הינו, דלא בעיניו רביעית מן ח', אלא רביעית פסוד עם המים שמיזוג⁹². ובמקומה שקייה הניטות נזקקים מאד הוי מוזגין על סד תלת, ובממנו שהניטות חלושים, עין לעיל בסיון ע"ב סעיף קטן טז במשנה ברורה⁹³: (כט) אם רוצה למזוג. ורצה לומר, דבממנו שהניטות חלושים (ל) אין חייב למזוג אפילו לכתלה⁹⁴. ודע, דאפילו אם שותה מן ח' ונזק, (לט) מפל מקום צריך דוקא רביעית שלם, דלא תלקו ח"ו! בשעורים: (ל) בלו או רבו. הינו, בלו לכתלה או רבו בדיעבר⁹⁵. ובמדינות שהניין בלידו, אפילו לכתלה סגי ברב⁹⁶; אף בוס רביעית ישקה בלו, פדי שיהא יכול לברך ברכה אחרונה לכלי עלמא [אחרונים]. יש שמקמציין (כ"עסין) על המקשהים אם שותין הרבה, וצחדין לתן את הדין, שפכשילן ומתעין מן המצנה [ח"א]: (לא) שותין ממנו וכו'. מלשון זה משמע (מ) דאפילו לכתלה שרי כל שיש רביעית לכל אחד, ואר"ע-גב דבעיניו לכתלה כוס מלא וגם שלא יקה פגוס, (מא) הכא פיון דלקראשון יקה כוס מלא, בלהו אתנו מפת הראשונה⁹⁷. (מב) ואפשר עוד, דהמבאר עקר דינא אתא לאשמוצינו, דשניהם יוצאין בכוס אחד: (לב) ממנן רביעיות שבו. ובדיעבר סגי אפילו יקה לכל אחד (מו) רק רב רביעית: (לג) רב הכוס אפילו וכו'. אף שבעלמא די ברב רביעית אפילו מפוס גדול, הקא לענין כוסות חמיר טפי, דבעיניו דוקא רב כוס ואם לאו לא יצא. ולדינא קמא לן (מד) כדעיה הראשונה, ומפל מקום אם אין בדיעבר לשתות הרבה לא יקה כוס גדול, (מז) רק פוס שמחזיק רביעית, כדי לחש לדעה זו:

יותר מרב רביעית, צריך דוקא מלא לגמיו דידה, פן נתבאר לעיל פסיון רעא לענין רדוש, עין שם בסעיף יג במשנה ברורה⁹⁸, וכל-שפן לענין ד' כוסות. ועין שם בבאר הלכה שהקדמנו עוד, דלענין ד' כוסות בעיניו דוקא רב כוס לחמרא, וכן שהוא אדם קטן שגועשה פן⁹⁹. דמלא לגמיו דידה הוא פחות מרוב רביעית, צריך דוקא רב רביעית. ומציאתי עתה להדין פרק ערכי פסחים דבור המתחיל 'אם טעם' שכתב גם-פן בדברינו, וכן פתב מפרשים תלמודא בתרופשיי שם:

שער הציון

(ג) ח"י אדם, וסומכין על הראב"ה או על דעת הרמב"ם שלא תפדי הסבה באפיקומן, עין בית יוסף: (ג) כן מוכח מהרמב"ם: (ג) בי"ח בשם מהר"ל מפרגא וחקי יעקב. ומה שרצה אליה רבה לצדד דאפשר דפסוד טהסכת ד' כוסות אינו נראה, דאטו מפני שהוא שפוש הוא פסוד מן המצות, ובמ' שכתב רבנו גמ"ת, וכן דעת חקי יעקב וסדר משה דמח"ב [בהסבה] ד' כוסות, ופשוט יהיה הדין בענין אפיקומן בהסבה, אטר"כ מציאתי שכן כתב גם הגר"י: (לו) ר"ן ושארי פוסקים: (ל) קרי' מקרים בסיון תעט. ועין פאר הלכה: (ל) דכוסן חשי"ס היה מצוה לכתלה דוקא פגוסוסיף שתינת נחת ונכרה, פן שתינו הפוסקים: (ל) רשב"ם ור"ן ושארי פוסקים: (מ) קמ"ן אברהם: (מא) קרי"מגרוי: (מב) וכן משמע בבאר הגר"א: (מג) מאמרמרדכי, וכן כתב גר"ן בקרי"א: (מד) סתולים: (מז) סתולים:

הִלְכוֹת פֶּסַח סִימָן תַּעֲב

ביאורים ומוספים

ואם רוצה להארים את היין הלבן ביום טוב, האם יש בזה משום איסור 'צובע', כתב לעיל (סי' שכ ס"ק נו) לענין נתינת יין אדום ליין לבן בשבת, שמותר הרבה כיון שאין צביעה באוכלין, והביא שלדעת החיי אדם יש להזמנע מזה, ומימ ליתן יין לבן ליין אדום, כתב בשו"ת שבט הלוי (ח"ו סי' ט) שאף לדעת החיי אדם ראוי לעשות כן, והוסיף, שאף בליל הסדר שכל כותנו בנתינת היין האדום היא בשביל צביעת האוכל כדי לקיים המנהג, ואם כן לכאורה אף נתינת היין הלבן ליין האדום תהיה אסורה, מימ אין להחמיר בזה, כיון שעצם דינו של החיי אדם לאסור ליתן יין אדום לתוך לבן הוא חומרא, ואי אפשר להוסיף בזה חומרא נוספת ולאסור אפילו בנתינת היין הלבן באדום.

ולענין צביעת היין הלבן באדום על ידי צבע מואכל או שאר משקים, דעת הגר"ש וואזנר (מבית לוי שם) שאינו מקבל מעלת יין אדום בשביל זה.

[משנ"ב ס"ק לו]

אם לא שְׁהַמְכֵּשֶׁל טוֹב יוֹתֵר⁽⁴⁵⁾.

(45) ואם הם שווים, כתב לעיל (סי' ערב ס"ק נג) שיש לקדש על היין שאינו מבושל, לחוש לדעת האומרים שלא לקדש על המבושל.

[משנ"ב ס"ק מ]

שְׁמַעְרֵב בּוֹ רַבֵּשׁ וּפְלִפְלִין⁽⁴⁶⁾.

(46) ואפילו בעירב מעט רבש, כתב לעיל (סי' ערב ס"ק בא) שדינו כיון קונדיטון שאין מקדשים עליו לכתחילה, ולענין ברכתו, כתב לעיל (סי' רב ס"ק ד) שאפילו בנתן רוב דבש ופלפלין היין הוא מיעוט כנגדם, ברכתו 'הגפן' כיון שהיין עיקר, ועירוב זה נועד רק להשביח את היין ולהטעימו.

[משנ"ב ס"ק מג]

וְיִלְקַחְתִּי אֶתְכֶם⁽⁴⁷⁾.

(47) והוסיף השו"ע הרב (סי'ד), שלכן תיקנו החכמים להסב בשתיית ד' הכוסות כיון שהן כנגד ד' הלשונות של גאולה, וכן באכילת ה'כוכר' וה'אפיקומן' שהם זכר לפסח שהיה נאכל דרך חירות.

[משנ"ב ס"ק מה]

כַּגִּין מְצַהֵם וְקוֹרֵד וְאֶמֶרֶת הַגְּדָה⁽⁴⁸⁾.

(48) והיובן באכילת מצה, כתב השו"ע הרב (סכ"ה) שהוא מן התורה, ואף שהיא 'מצות עשה שהזמן גרמא', נאמר בגמרא (פסחים מג, ב) שהציווי של אכילת מצה הוקש לאיסור אכילת חמץ, ולכן נשים שהיובות באיסור אכילת חמץ הייבות גם באכילת מצה, וכן לענין מרור, כתב הערוך השלחן (סטי"ז) שאף הוא הוקש למצה וחיובות נשים לאוכלו, ואף בזמן הזה שחיוב מרור הוא רק מדרבנן, מימ תיקנו רבנן בעין דאורייתא.

(49) וחיובן בסיפור יציאת מצרים, כתב החיי אדם (סי' קל סי"ב) שבין שהיו 'מצות עשה שהזמן גרמא', חיובן הוא רק מדרבנן, משום שדין שתיית הכוסות הוא על סדר ההגדה, וממילא מחויבות בסיפור ההגדה, ובשו"ע הרב (שב) כתב שהחכמים חייבו אותו משום שאף הן היו באותו הנס. מאידך, החינוך (מצוה בא) כתב שחיובן הוא מדאורייתא, ואף על פי שהיא 'מצות עשה שהזמן גרמא', ביאר הגר"ש אלישיב (קובץ חשובות ח"א סי' נב) שבין שנשים התחייבו במצה זו בהיותן במצרים קודם שחל במתן תורה היין שנשים פטורות מ'מצות עשה שהזמן גרמא', לכן **המשך במילואים עמוד 33**

[משנ"ב ס"ק לז]

יֹתֵר מִקְדֵי אֲכִילַת פֶּסַח⁽³⁹⁾ וכו', אֵין מְצַטְרַף תְּחִלַּת הַשְּׁתִּיָּה לְסוּפָה⁽⁴⁰⁾ וכו', יוֹתֵר מִקְדֵי שְׁתִּיַּת רַבִּיעִית⁽⁴¹⁾.

(39) ושיעור זמן כדי אכילת פסח, ראה בהרחבה במה שכתבנו לעיל סי' רי ס"ק א ובסי' תעה ס"ק מג, ועיקר השיטות הן: בספר שיעורין של תורה (שיעורי המצוות אות ל) כתב לענין אכילת מצה, שלכתחילה נכון שלא יהיה יותר משתי דקות וכן דעת השו"ת התם סופר ח"ו סי' טז, והוסיף, שעל כל פנים לא יהיה יותר מארבע דקות וכן הוא בשיעורי תורה להגרי"ח גאה עמי' רגן, ובשו"ת אגרות משה (אורח חיים סי' מא) כתב שיש לחוש לשיעור של פחות משלש דקות, ובשו"ת אור לציון (ח"ב פי"ד תשובה יז) כתב שלכתחילה שיעורו בארבע דקות, ובדיעבד יש לסמוך על שיעור של עד שש דקות.

(40) ואף אם פירר את האוכל לפיכך דקים ומצא שאינו מפסיק באכילתו כל העת, כתב לקמן (סי' תרי"ב ס"ק ח) לענין אכילה ביום כיפור, שמימ אם נמשכה אכילתו יותר משיעור הזמן, אין תחילה אכילתו מצטרפת לסופה.

(41) ושיעור זמן זה של שתיית רביעית, כתב בשע"צ לעיל (סי' רי ס"ק יא) שהוא נמדד לפי הדרך שבני אדם שותים, שאינם שותים את כל הכוס בבת אחת אלא בשתי פעמים, שכן הוא ממוינת דרך ארץ [האחרונים לא נתנו בזה שיעור של זמן].

[משנ"ב ס"ק לה]

כְּשֵׁפֶל לְמִשְׁקֵב מְזֶדֶד⁽⁴²⁾.

(42) ובאופן זה כשאנו שותה כלל יין לארבע כוסות, דעת הגר"י קרליץ (חתם שני פסח פי"ז ס"ק יא) שישתה מיץ אשכוליות, וכן דעת הגר"ש אלישיב (הגדה של פסח הלילה הזה עמ' 11) שמין הדדים נחשב לחמר מדינה, והוסיף הגר"י קרליץ (שב), שאפילו שקשה לומר עליו שהוא 'חמר מדינה', מימ כדי שלא לבטל את מצות ד' כוסות ישתה מיץ זה למצות ד' כוסות, ולענין הנדון איזה משקים נחשבים חמר מדינה, ראה לעיל (סי' קפ"ב ס"ק ב) ובמה שכתבנו שם, ולקמן (סי' תפג) ברברי הרמ"א ומשגיב שם.

ואם מחמיר על עצמו ומכניס עצמו לסכנה כדי לקיים את מצות ארבע כוסות, הביא בשו"ת מנחת יצחק (ח"ד סי' קב אות ב) לענין המוסך עצמו באכילת מצה ומרור, שכתב המהר"י אסאד שהיא 'מצוה הבאה בעבירה', ובשם המהר"ם שיק הביא שאף אין זו מצוה כלל אלא עבירה בלבד.

[משנ"ב ס"ק לו]

לְקַיֵּם מְצֻוֹת⁽⁴³⁾.

(43) והיינו דוקא באופן שנהנה קצת משתיית היין, אבל אם הוא מאוס בעיניו ואינו יכול לשותותו כלל, דעת הגר"ש אלישיב (סידור פסח בהלכותו פי"ג הע' 9) שאין צורך לשתות יין, משום שאין בשתייה כזו דרך חירות כלל, וכטעם שכתב בשע"צ (סי' נב) באופן שנופל למשכב.

[משנ"ב ס"ק לח]

וְנִמְצְיִים מִלְּקַח יֵין אֲדָם⁽⁴⁴⁾.

(44) ואף כשלקח יין לבן, דעת הגר"ש וואזנר (מבית לוי ח"ו עמ' לב) שיערבנו עם קצת יין אדום כדי להארימו, מאידך, דעת הגר"ח קניבסקי (הגדה של פסח שיה הפסח עמ' קלה) שהלבן אינו מקבל בכך מעלת יין אדום כיון שמתבטל אינו כן, אמנם יתכן שיעולל אם יתן בו יין אדום כשיעור מציגה, ולענין יין לקידוש, ראה מה שכתבנו לעיל (סי' ערב ס"ק יב).

